

1. Előadás

Közgazdaságtani
Alapismeretek

2015. szeptember 11.

Tudnivalók

- *Szak:* Programtervező informatikus, BSc
- *Órák helye, ideje:* péntekenként 135 perc két részben, -1.85. terem (Harmónia), 09:15 – 11:45 (15 perc szünettel)
- *Tanszék:* ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszék (tanszéki adminisztráció: É 359; tanszéki honlap: eltecon.hu)
- *Tárgyfelelős:* Pete Péter (petep@elte.hu); Márk Lili (ms.lilimark@gmail.com) (a CERGE-EI Teaching Fellowship program keretében - <http://www.cerge-ei.cz/teaching-fellows>)
- *Fogadóóra:* előzetesen emailen egyeztetve, csütörtök 15:00-16:00, péntek óra után

Tudnivalók

- *Tananyag:*
 - Előadások anyaga
 - Diasorok – elérhetőek Dropbox-on:
<https://www.dropbox.com/sh/rade7eqgtgcu5ns/AAeZSe-1scxCbVCM4jyWRPFa?dl=0>
 - Mankiw, N. Gregory (2011) A közgazdaságtan alapjai. Budapest: Osiris Kiadó (ELTECON-könyvek sorozat)
 - Csak azok a fejezetek, amik órán sorra kerültek
- *Számonkérés:*
 - Félév végi írásbeli vizsga (feleletválasztós teszt)

Mi a kurzus célja?

- Megérteni a gazdaság működésének alapjait
- Megérteni alapvető közgazdaságtani fogalmakat
- Megismerni a közgazdaságtan szemléletmódját
- Értelmezni hétköznapi gazdasági jelenségeket, híreket

Mi NEM a kurzus célja?

- Elméleti közgazdászokat képezni
- Elveszni matematizált modellekben
- Ökonometriai ismereteket átadni
- Megtanulni, hogy hogyan lehetünk gazdagok
- Megtudni, hogy milyen részvényeket érdemes venni

Tematika (frissíteni fogom)

Mikroönonómia

1. A közgazdaságtan alapelvei, gondolkodásmódja
2. Kereslet és kínálat, piac működése, rugalmasság
3. A piacok hatékonysága
4. Kormányzati intézkedések hatása, az adózás költsége
5. Nemzetközi kereskedelem
6. Külső gazdasági hatások, közjavak, közös erőforrások
7. Termelési költségek, vállalatok, piacszerkezetek

Tematika (frissíteni fogom)

Makroökonómia

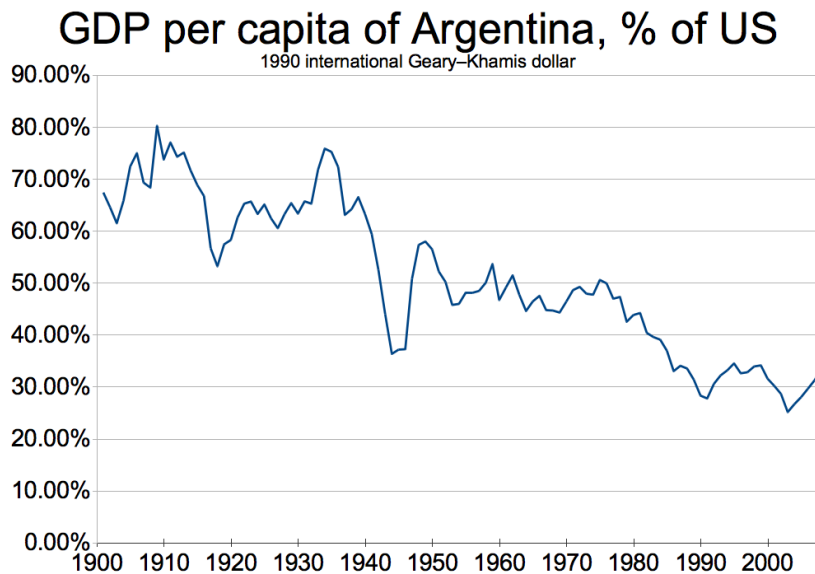
1. Nemzeti jövedelem, megélhetési költségek
2. Termelés, gazdasági növekedés, munkaerőpiac
3. A monetáris rendszer
4. Pénzmennyiség és infláció hosszú távon

Mivel foglalkozunk ma?

- Mit csinálnak a közgazdászok?
- Melyek a közgazdasági gondolkodás legfontosabb alapelvei?

Mivel foglalkoznak a közgazdászok?

Miért lesznek szegény országokból gazdag országok (és fordítva)?

„Négyféle ország van a világon: fejlett országok, fejletlen országok, Japán és Argentína” (Simon Kuznets, Nobel-díj 1971)

25	 Finland	40,045
26	 France	39,813
27	 Japan	36,654
28	 United Kingdom	36,208
29	 Italy	34,103
30	 Korea, South	33,791
31	 Equatorial Guinea	33,767
32	 New Zealand	33,626
33	 Israel	32,717
34	 Spain	31,942

Mivel foglalkoznak a közgazdászok?

- Miért vannak rövid távú ingadozások?

Mivel foglalkoznak a közgazdászok?

- Miért van adó a cigarettán? Mennyi adó legyen?

- Hogyan hat a cégekre és az emberekre az adóemelés?
Mi a különbség az adónemek hatása között? Hogyan érdemes pénzt teremteni a költségvetés céljaira?

Mivel foglalkoznak a közgazdászok?

- Milyen hatása van a különféle állami költéseknek az egyénekre, a gazdaság egészére?
- → Mire és mennyit költsön az állam?

Mivel foglalkoznak a közgazdászok?

- Kinek (nem) lesz munkája? Mi a bevándorlás hatása a munkaerőpiacra? Mi lesz, ha megnő a minimálbér? Ki keres többet, miért és mennyivel?

Mivel foglalkoznak a közgazdászok?

- Rengeteg kutatási terület – nagyon kevés közös alapelv
- Az utóbbi évtizedek tendenciája a vizsgálódási terület jelentős bővülése – „közgazdaságtani imperializmus”
 - Gary Becker (Nobel-díj 1992)
- Jog, bűnözés, család, nemek és rasszok közti egyenlőtlenségek, politika, kultúra, közlekedés, vallás, ...

A közgazdaságtan tíz alapelve

Mivel foglalkoznak a közgazdászok?

- Közgazdaságtan – Economics – “oikonomia” (görög)
 - “háztartástan”
- Furcsa párhuzam?
 - Döntések (Ki mossa ki a ruhákat? Vegyünk-e autót? Vállaljunk-e még egy gyereket?)
 - Szűkös erőforrásokat oszt szét
 - Idő, pénz, lakásméret
 - Eltérő szükségletek és vágyak
 - Kinek van szüksége nyelvvóra?
 - Ki szeret moziba menni? Ki menne inkább koncertre?
 - Kinek van jogosítványa? (Kinek legyen jogosítványa?)

A közgazdaságtan tíz alapelve

- Társadalom – sokféle cél, vágy, de szűkös erőforrások
 - Szétozt erőforrásokat
 - Szétozt termékeket
 - Érvényesít preferenciákat
- Közgazdaságtan (definíció)
 - Azt tanulmányozza, hogy a társadalom hogyan gazdálkodik a szűkös erőforrásokkal
- Közgazdászok tanulmányozzák:
 - Emberek hogyan hoznak döntéseket (1-4)
 - Emberek hogyan hatnak egymásra (5-7)
 - Olyan erők és trendek vizsgálata, melyek a gazdaság egészét befolyásolják (8-10)

Hogyan hoznak döntéseket az emberek?

1. Alapelv: Az emberek átváltásokkal (*tradeoff*) szembesülnek

- „Nincs ingyenebéd.”
- Egyéni/háztartási szinten:
 - Diák időbeosztása
 - Családi jövedelem felosztása

Hogyan hoznak döntéseket az emberek?

- Átváltás a(z állami) kiadások között:

USS Gerald R. Ford:

17,5 milliárd dollár

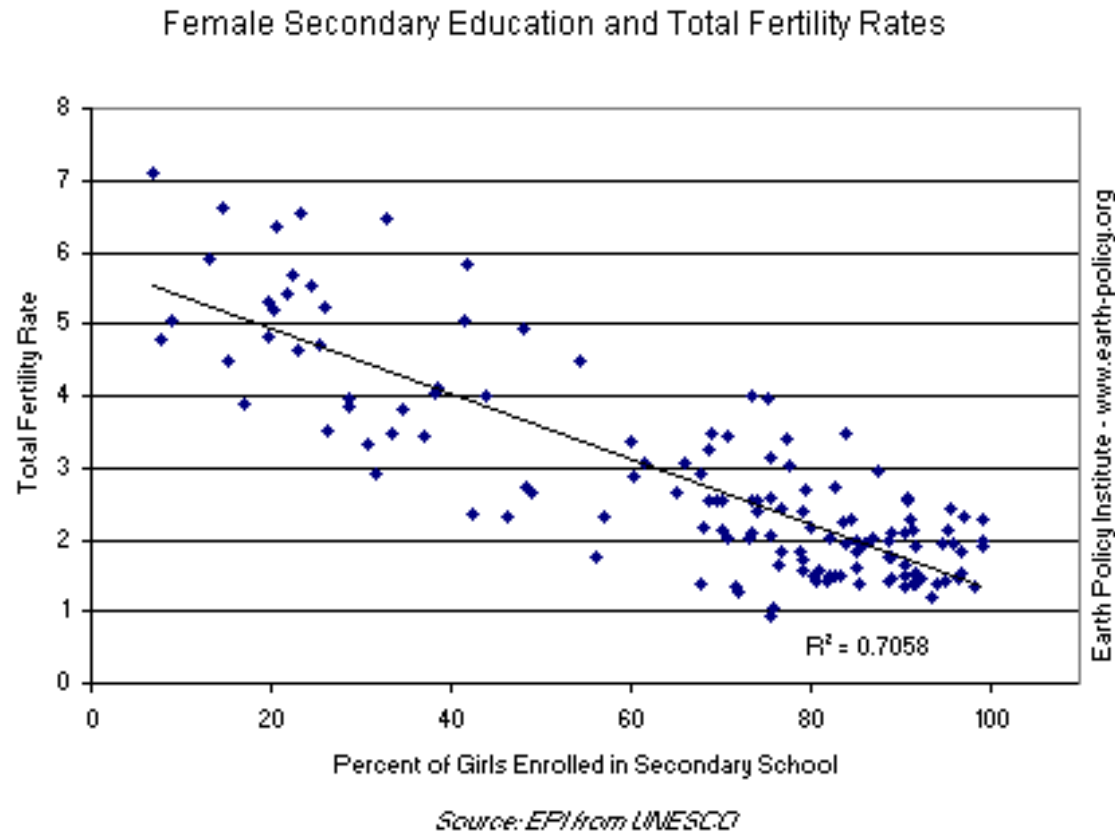

**Kétéves főiskolai
képzés az USA-ban:**

3131 dollár

→ 5,5 millió ember tandíja

Hogyan hoznak döntéseket az emberek?

Átváltás az idő felhasználásában: jövedelem vs termékenység

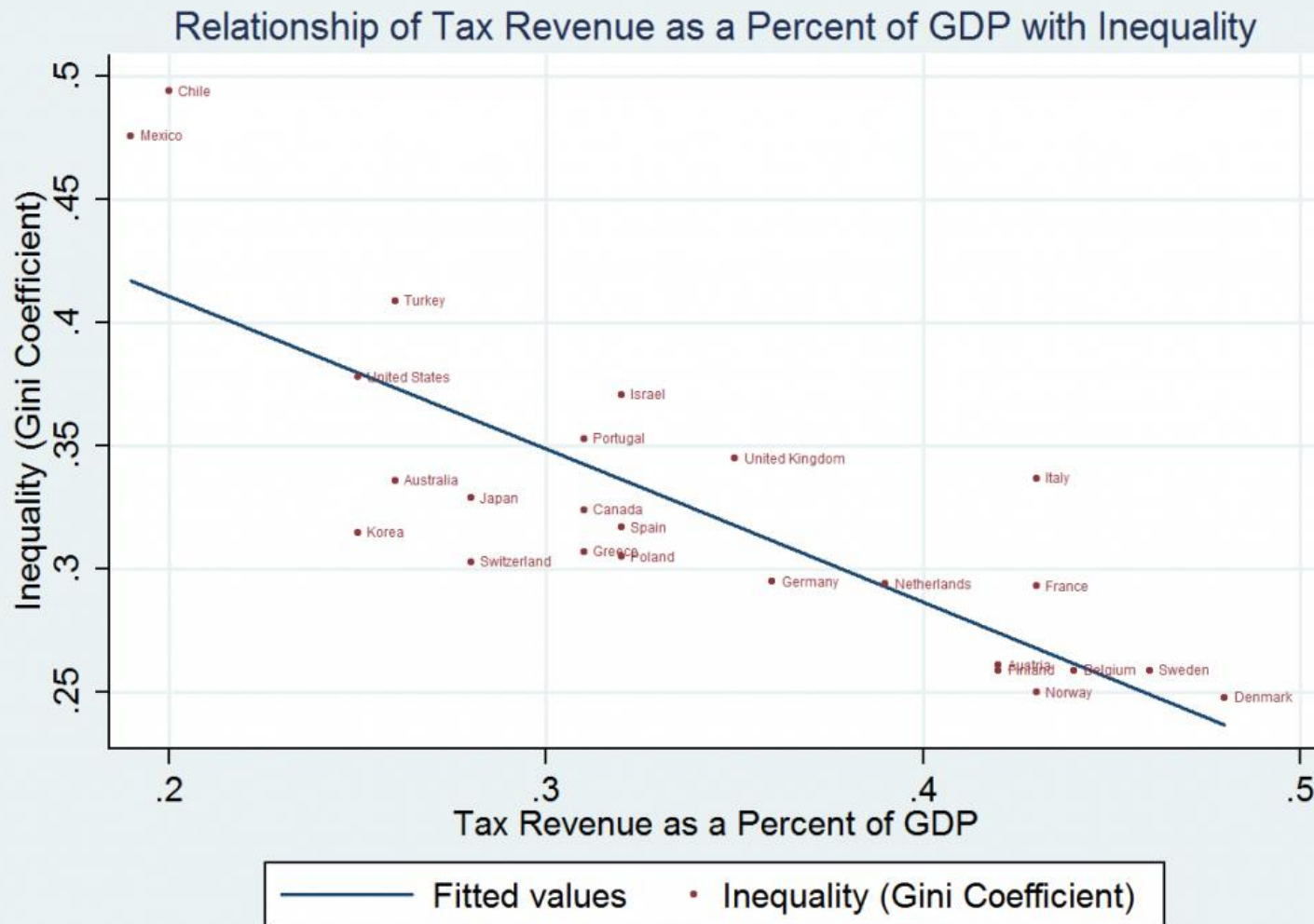

Hogyan hoznak döntéseket az emberek

Egy klasszikus átváltás társadalmi szinten:

- A hatékonyság szempontja
 - Társadalom – szűkös erőforrásaiból a legtöbb haszon kinyerése
 - A „gazdasági torta” mérete
- Az egyenlőség / igazságosság szempontja
 - Haszon – a társadalom tagjai között egyenletesen / igazságosan szétosztva
 - Mekkora szeletekre vágjuk a tortát

Hogyan hoznak döntéseket az emberek?

Átváltás az egyenlőség és az igazságosság között

Hogyan hoznak döntéseket az emberek

2. Alapelv: Mindennek az a költsége, amiről lemondunk érte

- Az embereknek átváltásokról kell dönteniük
 - Döntéshozatal
 - Hasznok és költségek összehasonlítása az alternatívák hasznával és költségeivel
 - Alternatív költség
 - *opportunity cost* (egyéb fordítások: alternatívaköltség, lehetőségköltség, haszonáldozati költség...)
 - Bármilyen, amiről le kell mondani azért, hogy megszerezzünk egy dolgot

Hogyan hoznak döntéseket az emberek

- A tanulás költsége az elmaradt kereset
- A tanulás helyett végzett munkáé a későbbi szűkösebb munkalehetőségek
- A papi pálya alternatív költsége a családalapítás lehetősége
- A gyerekvállalás alternatív költsége: x millió forint évek alatt, rengeteg szabadidő
- A fegyverkezés alternatív költsége: alacsonyabb adók, több beruházás a termelésbe stb.
- A szabadidős tevékenységek költsége az elmaradt kereset („Nekem ehhez drága az időm!”)

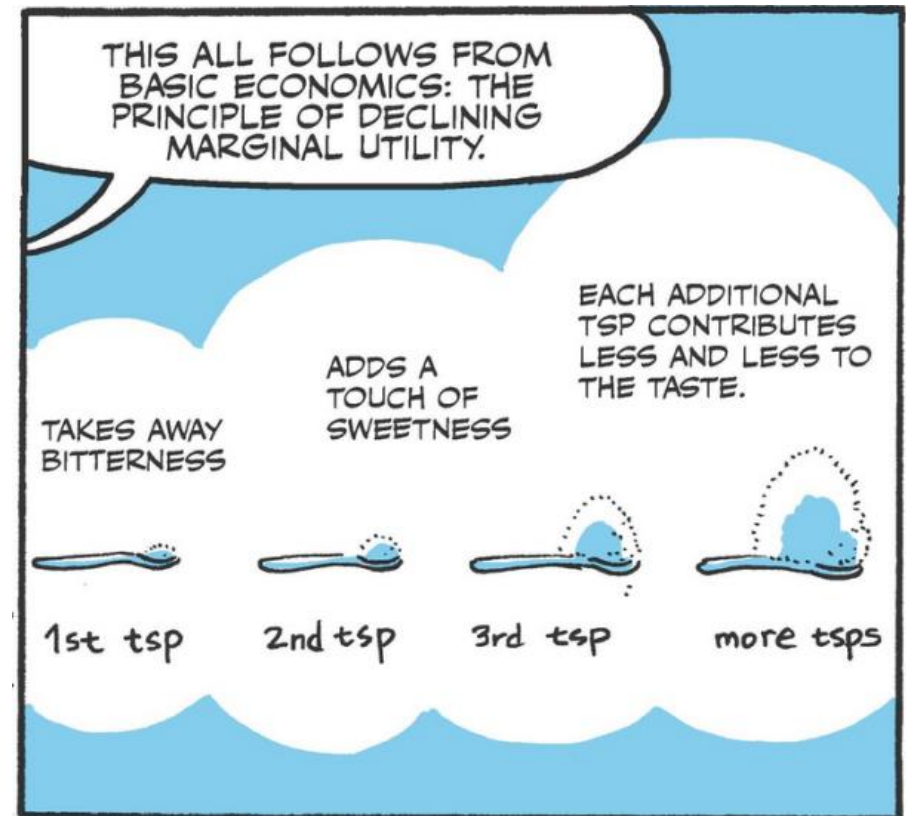
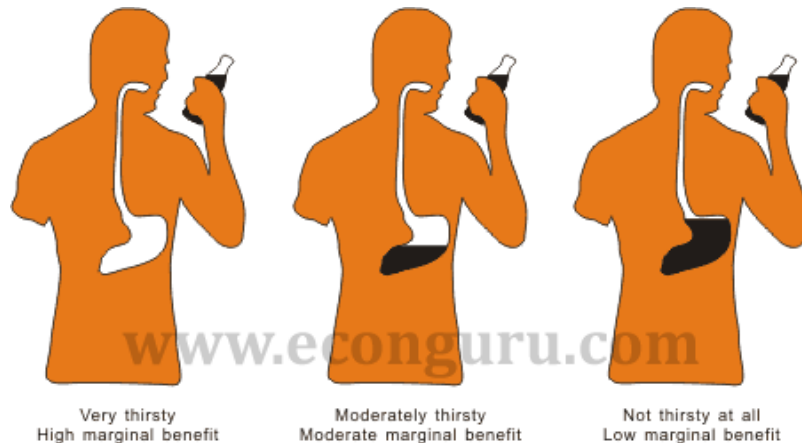
Hogyan hoznak döntéseket az emberek

3. Alapelv: A racionális emberek „marginális értékekben” gondolkodnak

- Racionalitás: a meglévő eszközöket a cél elérése érdekében a leghatékonyabban használni
- A közgazdaságtani modellekben általában feltételezzük, hogy az emberek – ebben az értelemben - racionálisak
- A döntés legtöbbször a következő apró dologra vonatkozik
 - Azt döntöm el, hogy most egyek-e egy hamburgert (nem azt, hogy a következő hónapban mely napokon és mikor)
 - Tanuljak-e még egy órát vagy aludjak?
 - Megtakarítsak-e egy kicsivel többet?
 - Vállalkozó: felvegyek-e még egy embert? Válság esetén – elbocsássak-e még egy embert?

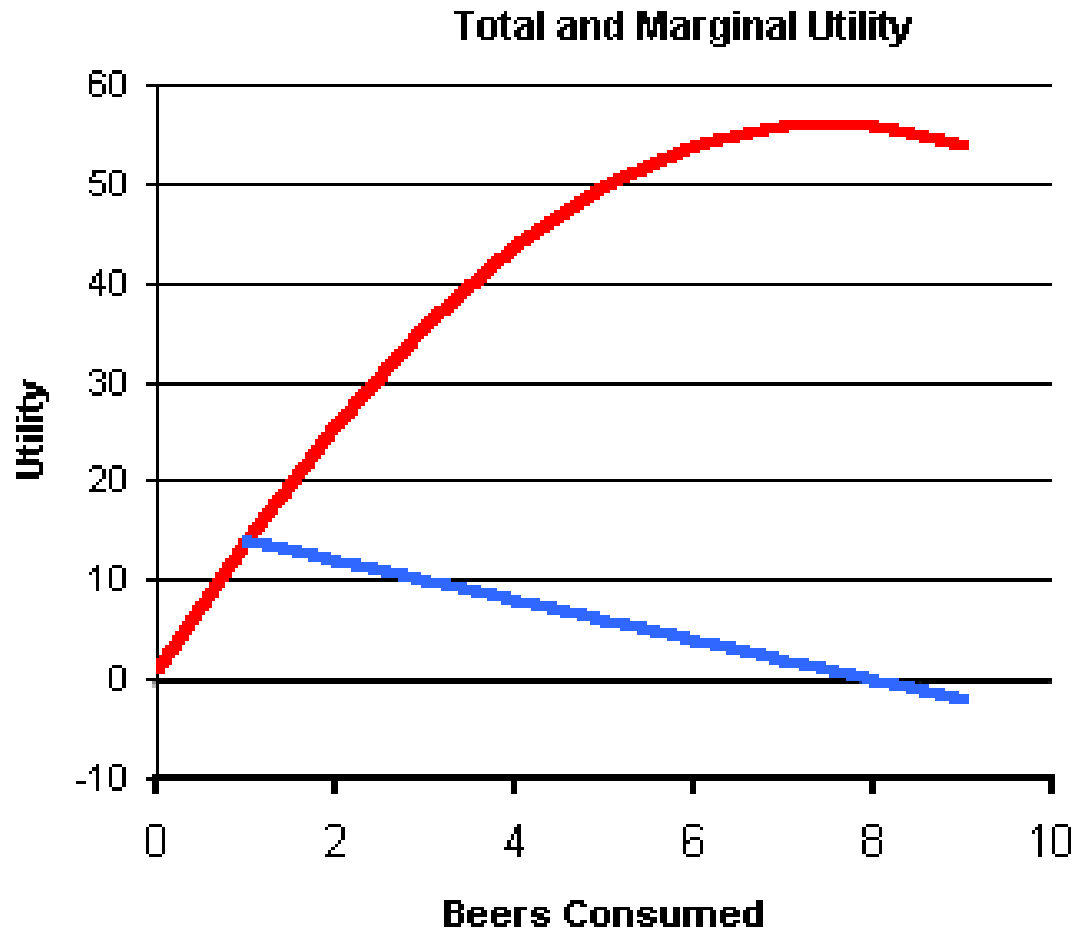
Hogyan hoznak döntéseket az emberek

- Határhaszon („marginális haszon”)
 - Mennyivel lesz jobb nekem a következő egységnyi jószágtól (*good*)

Hogyan hoznak döntéseket az emberek

- Határhaszon („marginális haszon”)

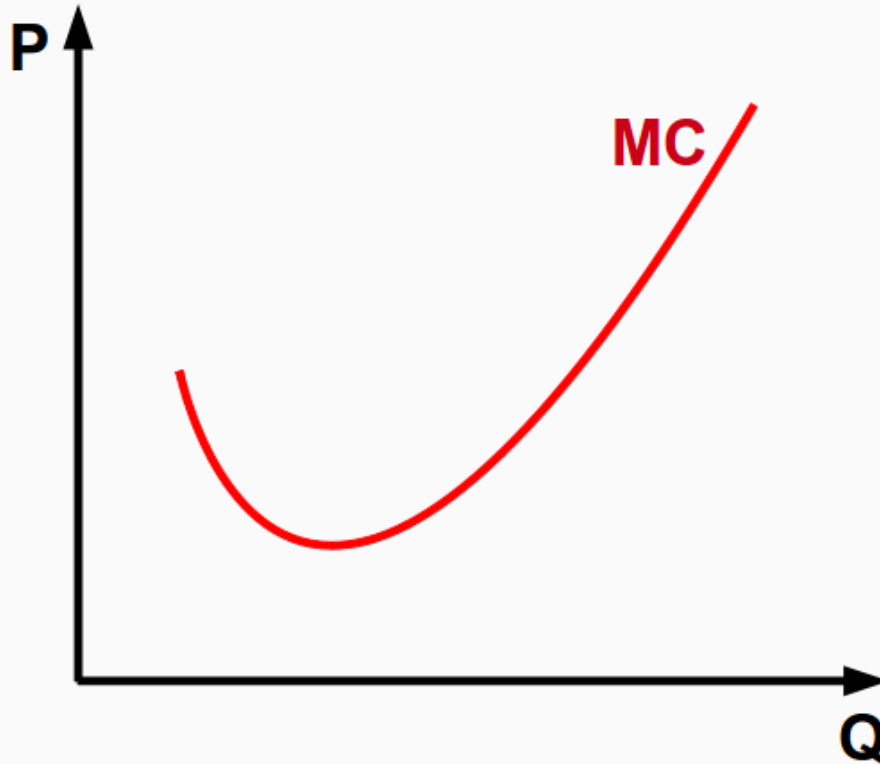

Hogyan hoznak döntéseket az emberek

- Határkölttség („marginális költség”)
 - Mennyibe (pénz, erőforrás) kerül a következő jószág elfogyasztása?
 - Pl: mennyibe kerül a következő utazás a 3-as metróra?
 - Attól függ, van-e bérletem
 - 300 Ft (metrószakaszjegy ára – nincs bérlet)
 - 0 Ft (ha van bérletem)
 - Pl: Mennyi időbe kerül megsütni egy tepsis süteményt?
 - Az elsőt nagyon sok óra (szakácskönyv-recept megkeresése, hozzávalók kiválasztása, folyamatos olvasás)
 - A századikat nagyon kevés (fejből megy)
 - Pl. Mennyibe kerül plusz 1, 10, 100, 1000 embert börtönökben fogvatartani?

Hogyan hoznak döntéseket az emberek

- Határköltség („marginális költség”)

- Racionális döntéshozó – csak akkor cselekszik, ha:
 $\text{Határhaszon} > \text{Határköltség}$

Hogyan hoznak döntéseket az emberek

4. Alapelv: Az emberek ösztönzőkre reagálnak

- Ösztönző
 - Ami valamilyen cselekvésre késztet egy embert
 - Magasabb ár mint ösztönző
 - Vevő – kevesebbet fogyaszt
 - Eladó – többet állít elő
 - Közpolitika
 - Megváltoztatja a költségeket vagy a hasznokat → megváltoztatja az emberek viselkedését

Hogyan hoznak döntéseket az emberek

- Benzin adója – mi lesz, ha drágul a benzin?
 - Tömegközlekedés, kerékpár
 - Közös autóhasználat
 - Autó mérete és fogyasztása
- Cigaretta adója
- Adókedvezmény a nyugdíj-megtakarításra
- Vasárnapi zárvatartás
- Büntessük halálbüntetéssel a szexuális erőszakot?

Hogyan hoznak döntéseket az emberek

– Nem szándékolt következmények

- A közgazdászok szeretik hangsúlyozni
- A politikai döntéshozók sokszor nem veszik számításba, hogy a döntéseik hogyan befolyásolják az ösztönzőket
- Pl. biztonsági öv – kevésbé óvatosan vezetők
- Pl. vasárnapi zárvatartás – külföldre mennek vásárolni
- Pl. trafikok – feketepiac

Jön a feketepiac és az alacsony forgalmú

E Jöhe
10gy a **Brutális a cigi feketepiac** **iac**

A közgazdaságtan tíz alapelve

Hogyan hoznak döntéseket az emberek?

- 1: Az embereknek átváltásokkal szembesülnek
- 2: Mindennek az a költsége, amiről lemondunk érte
- 3: A racionális emberek marginális értékekben gondolkodnak
- 4: Az emberek ösztönzőkre reagálnak

Hogyan hatnak egymásra az emberek

5. Alapelv: Kereskedelem révén mindenki jobban járhat

- Kereskedelem = munkamegosztás
 - Sokszor versenyként gondolunk rá, ahol van nyertes és vesztes – biztos?
 - Specializáció, szakosodás
 - Lehetővé teszi minden ember/ország számára, hogy arra szakosodjon, amiben a legjobb
 - Az emberek/országok több áruból és szolgáltatásból választhatnak, melyeket alacsonyabb áron vehetnek meg
 - Gondoljunk bele: mi az alternatíva

Hogyan hatnak egymásra az emberek

Kereskedelem a mindennapokban:

- Hogy dolgozik egy doktorandusz?
 - Szakirodalom, ötletek, gondolkodás, adatgyűjtés, adattisztítás, programozás, cikk megírása → kevés cikk évente
- Hogy dolgozik egy befutott kutató?
 - Szakirodalom, ötletek, gondolkodás, cikk megírása
 - minden más: asszisztensek + programozók → sok cikk évente

Hogyan hatnak egymásra az emberek

6. Alapelv: A piacok általában képesek jól megszervezni a gazdasági tevékenységeket
- Piacgazdaság – az erőforrások elosztása...
 - Sok-sok vállalat és háztartás decentralizált döntésén alapul
 - A jószágok és szolgáltatások piacán találkoznak és hatnak egymásra
 - Az árak és az önérdek által vezérelve
 - Adam Smith “láthatatlan keze”
 - **Ez nem valami elvont dolog: mindenki saját maga tudja, hogy mi a legjobb neki saját magának (ember és cég)**

Hogyan hatnak egymásra az emberek

„Ebédünket nem a mészáros, a sörfőző vagy a pék jóakaratától várjuk, hanem attól, hogy ezek a saját érdekeiket tartják szem előtt.”

(Adam Smith: A nemzetek gazdagsága, 1776)

Hogyan hatnak egymásra az emberek

- Kommunista országok – központi tervezés
 - Kormányzati hivatalnokok (központi tervezők)
 - Ők osztják szét a gazdaság szűkös erőforrásait
 - Eldöntik
 - » Milyen árukat és szolgáltatásokat termeljenek
 - » Mennyit termeljenek
 - » Ki fogyassza és termelje ezeket
 - Elmélet: csak a kormány tudja úgy megszervezni a gazdasági működést, hogy jólét legyen az egész országban (információ szerepe!)

Hogyan hatnak egymásra az emberek

7. Alapelv: A kormány néha javíthatja a piaci folyamatok eredményeit

- Szükségünk van a kormányra
 - A szabályok betartatásához
 - Az intézmények fenntartásához – kulcsszerep a piacgazdaságban
 - Tulajdonjogok kikényszeríthetősége
- Tulajdonjogok
 - Egy egyén képessége arra, hogy szűkös erőforrásokat birtokoljon és hatalmat gyakoroljon felettük

Hogyan hatnak egymásra az emberek

- Kormányzati beavatkozás
 - Megváltoztatja az erőforrások szétosztását
 - A hatékonyság növelése érdekében
 - A piaci kudarc elkerüléséért
 - Az egyenlőség növelése érdekében
 - A gazdasági jólét egyenlőtlenségeinek elkerüléséért

Hogyan hatnak egymásra az emberek

- Piaci kudarc
 - Olyan helyzet, amikor a piac magától nem képes hatékonyan szétosztani az erőforrásokat
- A piaci kudarc okai
 - Piaci erő
 - Egy szereplő (vagy egy kis csoport) képessége arra, hogy túlzott mértékben befolyásolja a piaci árakat
 - Pl. egy kút a faluban, egy büfé a strandon

Hogyan hatnak egymásra az emberek

– Externáliák

- Egy személy cselekedetei hatással vannak valaki más jólétére
- Negatív externália: a negatív hatások nem (csak) annál jelentkeznek, akik létrehozták őket
→ túl sok
- Pl. környezetszennyezés, cigaretta, autó – dugódíj

Hogyan hatnak egymásra az emberek

- Pozitív externália: a pozitív hatások nem (csak) annál jelentkeznek, akik létrehozták őket → túl kevés
- Pl. közterek takarítása, oltás

Hogyan hatnak egymásra az emberek

- A gazdasági jólét egyenlőtlenségei
 - Piacgazdaság
 - Az alapján jutalmazza az embereket, hogy mennyire képesek olyan termékek előállítására, amiért más emberek hajlandók fizetni
 - Lehet, hogy sok ember jövedelme alapvető fogyasztási cikkek megvásárlására sem lesz elegendő
 - Kormányzati beavatkozás
 - Közpolitika
 - Csökkentheti az egyenlőtlenséget
 - Közel sem tökéletes folyamat – kormányzati kudarcok is vannak!

A közgazdaságtan tíz alapelve

Hogyan hoznak döntéseket az emberek?

- 1: Az embereknek átváltásokkal szembesülnek
- 2: Mindennek az a költsége, amiről lemondunk érte
- 3: A racionális emberek marginális értékekben gondolkodnak
- 4: Az emberek ösztönzőkre reagálnak

Hogyan hatnak egymásra az emberek?

- 5: Kereskedelem révén mindenkinek jobban járhat
- 6: A piacok általában képesek jól megszervezni a gazdasági tevékenységeket
- 7: A kormány néha javíthatja a piaci folyamatok eredményeit

Hogyan működik a gazdaság egésze

8. Alapelv: Egy ország életszínvonala a termelési képességtől függ

- Az életszínvonalak nagy különbözősége
 - Országok között
 - Időben
- Magyarázat: (majdnem teljes mértékben) a termelékenység különbségei

Hogyan működik a gazdaság egésze

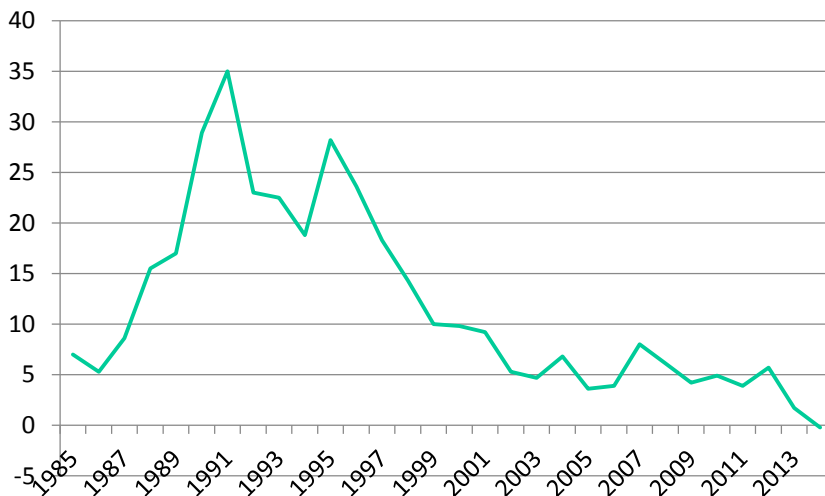
- Termelékenység (→ [olvasmány](#))
 - Azon áruk és szolgáltatások mennyisége, amit egy egység munka felhasználásából készítenek
- Nagyobb termelékenység
 - Magasabb életszínvonal
- A nemzet termelékenységének növekedési rátája
 - Meghatározza az átlagos jövedelem növekedési rátáját

Hogyan működik a gazdaság egésze

9. Alapelv: Ha a kormány túl sok pénzt bocsát ki, az árak emelkednek

- Infláció

- A gazdaság általános árszintemelkedése

- Fogasztói árindex változása
Mo-n az előző évhez képest
(%), 1985-2014 (KSH)

- Hiperinfláció: extrém eset

Hogyan működik a gazdaság egésze

- Hatalmas / állandó infláció okai:
 - Első számú: a pénz mennyiségének növekedése
→ a pénz értéke csökken
- A magas inflációnak különféle társadalmi költségei vannak
 - Elterjedt gazdaságpolitikai cél a tartósan alacsony infláció
- Ellentéte: defláció (→ [olvasmány](#))

Hogyan működik a gazdaság egésze

10. Alapelv: A társadalom az infláció és a munkanélküliség között rövid távon átváltással szembesül

- A pénz pumpálásának rövidtávú hatásai:
 - Serkent – a pénz egyre kevesebbet ér → megéri hamar elkölteni
 - Áruk és szolgáltatások nagyobb kereslete
 - Vállalatok – árat emelnek; több munkást foglalkoztatnak; több árut és szolgáltatást termelnek
 - Alacsonyabb munkanélküliség

Hogyan működik a gazdaság egésze

- Rövidtávú átváltás infláció és munkanélküliség között
 - Kulcsszerep a gazdasági ciklusok elemzésében
- Gazdasági ciklus
 - A gazdasági tevékenység ingadozása
 - Foglalkoztatás
 - Termelés

A közgazdaságtan tíz alapelve

Hogyan hoznak döntéseket az emberek?

- 1: Az embereknek átváltásokkal szembesülnek
- 2: Mindennek az a költsége, amiről lemondunk érte
- 3: A racionális emberek marginális értékekben gondolkodnak
- 4: Az emberek ösztönzőkre reagálnak

Hogyan hatnak egymásra az emberek?

- 5: Kereskedelem révén mindenkinek jobban járhat
- 6: A piacok általában képesek jól megszervezni a gazdasági tevékenységeket
- 7: A kormány néha javíthatja a piaci folyamatok eredményeit

Hogyan működik a gazdaság egésze?

- 8: Egy ország életszínvonala a termelési képességétől függ
- 9: Ha a kormány túl sok pénzt bocsát ki, az árak emelkednek
- 10: A társadalom az infláció és a munkanélküliség között rövid távon átváltással szembesül

Köznapi fogalmak vs. Közgazdasági jelentés

- Átváltás
- Valutaárfolyam vs. Döntési helyzet
- Piac
- Zöldségek vs. Termék eladói és vevői
- Verseny
- Futóverseny vs. Sok eladó
- Jószág
- Állat vs. Áru
- Önző, önérdek
- Személyiségjegy vs. Saját igények
- Racionális
- Racionális
- Intézmények
- Intézmények

Tudományos gondolkodás a közgazdaságtanban

Terminológia

Átváltás, lehetőségköltség, határ-, racionalitás, infláció, költség, kereslet, kínálat, piac, munkanélküliség...

Minden tudományterületnek van saját terminológiája!

Matematika: axiómák, tételek, integrálok, vektorterek...

Pszichológia: Kognitív disszonancia, ego...

Fizika: Erőkar, kvark, áramerősség...

Amire a közgazdaságtan megtanít

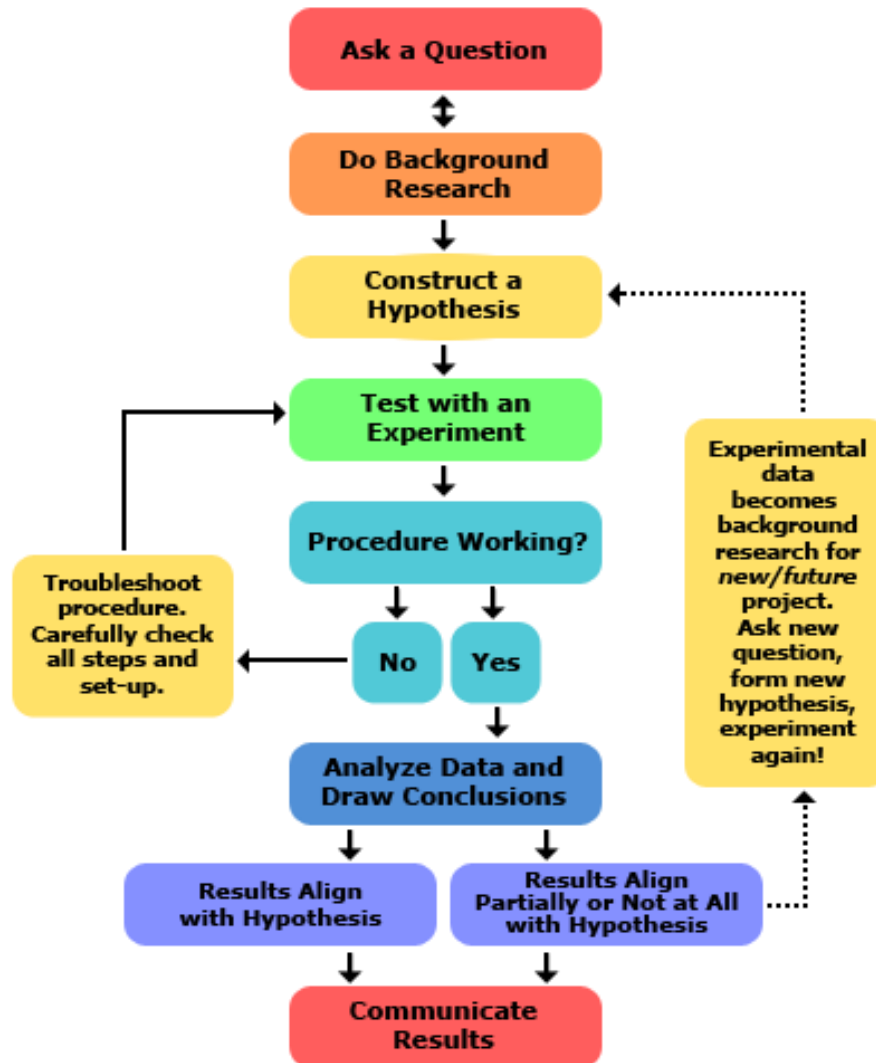
Gondolkodj alternatívákban!

Értékelj az egyéni és a társadalmi döntések
hasznait és költségeit!

Vizsgáld meg hogy egyes események és ügyek
hogyan kapcsolódnak!

Analitikus és objektív gondolkodásra tanít – a a
tudományos módszerre támaszkodik

A tudományos módszer

Absztrakt modellek a
bonyolult világ
megértésének
elősegítésére

Elméletek alkotása,
adatgyűjtés, adatelemzés,
elméletek megerősítése
vagy elvetése

A tudományos módszer

Megfigyelés, elmélet, és még több megfigyelés

Mi az a kérdés, amire felelni akarunk?

Pl.

Miért (nem) nő a gazdaság?

Melyik adónem akadályozza a legkevésbé a növekedést?

Mennyit ér a munkaerőpiacon +1 év a felsőoktatásban?

Hatékonyabban működik-e ugyanaz a cég magán-, mint állami tulajdonban?

A közgazdász mint tudományos kutató

Megfigyelés

Elmélet: feltételezések, levont következtetések
(modell)

Hogyan ellenőrizzük az elméletet?

Kísérletek?

Nehéz / lehetetlen

Természetes kísérletek fokozott vizsgálata

Olvasmányok, források

Mankiw könyv 1.-2. fejezet

Gregory Mankiw blogja: <http://gregmankiw.blogspot.hu/>

Video kurzus: Crash Course Economics – Intro

https://www.youtube.com/watch?v=3ez10ADR_gM

Video kurzus: Kahn Academy – Intro

<https://www.khanacademy.org/economics-finance-domain/microeconomics/supply-demand-equilibrium/economics-introduction/v/introduction-to-economics>

45. Dia. Termelékenység. Miért keresünk kevesebbet itthon, mint Nyugaton? <http://szexikozgaz.hu/2014/11/03/miert-keresunk-kevesebbet-itthon-mint-nyugaton/>

47. Dia. Defláció infografika

http://infographics.blog.hu/2011/05/07/a_deflacio_vizualisan

